

بررسی رابطه بین ویژگی‌های هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی

محمود شهبخش^a، سجاد محمدی^b

^a دانش‌آموخته دوره کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران

^b دانش‌آموخته دوره کارشناس ارشد حسابداری، دانشگاه آزاد واحد علوم و تحقیقات، آمل، ایران

نویسنده مسئول: محمود شهبخش (شماره تلفن: ۰۹۰۳۳۰۳۷۰۰۳؛ ایمیل: Mahmoud3۰۳۷۰۰۳@gmail.com)

چکیده: یکی از مهم‌ترین عوامل کیفی صورت‌های مالی، به‌موقع بودن اطلاعات مندرج در آن‌ها است. پژوهش حاضر جهت بررسی رابطه بین برخی از ویژگی‌های هیات‌مدیره (شامل اندازه هیات‌مدیره، استقلال هیات‌مدیره، دوگانگی مدیرعامل و تنوع جنسیتی هیات‌مدیره) و تاخیر گزارش حسابرسی صورت پذیرفته است. در پژوهش حاضر، صورت‌های مالی ۱۴۹ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران برای دوره زمانی ۱۳۹۳ تا ۱۳۹۹ مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است. تاخیر در گزارش حسابرسی متغیر وابسته است که به صورت اختلاف زمانی میان تاریخ پایان سال مالی و تاریخ ارائه گزارش‌های مالی حسابرسی شده سالانه اندازه‌گیری شد. برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از رگرسیون چندگانه با داده‌های ترکیبی استفاده شد. یافته‌های پژوهش نشان داد که دوگانگی مدیرعامل رابطه منفی و معناداری با تاخیر گزارش حسابرسی دارد. این در حالی است که میان اندازه هیات‌مدیره، استقلال هیات‌مدیره و تنوع جنسیتی هیات‌مدیره با تاخیر گزارش حسابرسی رابطه معناداری مشاهده نشد.

کلمات کلیدی: تاخیر گزارش حسابرسی؛ اندازه هیات‌مدیره؛ استقلال هیات‌مدیره؛ دوگانگی مدیرعامل؛ تنوع جنسیتی هیات‌مدیره.

۱. مقدمه

اتخاذ تصمیمات معقول اقتصادی و تخصیص بهینه منابع محدود و کمیاب به سوی فعالیت‌های برتر، بدون وجود اطلاعات به‌موقع، معتبر و قابل اتکا ممکن نیست [۱]. نقش اطلاعات در زمینه تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، بسیار ضروری است و سرمایه‌گذاران بدون اطلاعات کافی، فرصت‌ها و خطرات سرمایه‌گذاری را به طور مناسب تشخیص نمی‌دهند [۲]. بر اساس گزارش کمیته کدبری (۱۹۹۷) اطلاعات، جریان حیات بازار است که فراهم کردن آن توسط شرکت‌ها، پایه اعتماد عمومی است. همچنین، بیان می‌شود که دسترسی عمومی اطلاعات برای کارایی بازار ضروری است که در صورت عدم دسترسی به آن، دستکاری بازار ایجاد خواهد شد. بسیاری از اطلاعات، به ویژه اطلاعات مالی، نسبت به گذشت زمان حساس هستند و با گذشت زمان به سرعت ارزش خود را از دست می‌دهند [۳]. برای این که اطلاعات بتوانند بر تصمیمات استفاده‌کنندگان تاثیر بگذارد، باید در زمان مناسب در دسترس آنان قرار گیرد [۲]. به‌موقع بودن یکی از خصوصیات مربوط بودن اطلاعات بوده و بدین معنی است که اطلاعات مالی باید زمانی در دسترس استفاده‌کنندگان قرار گیرد که فرصت تصمیم‌گیری، قضاوت و اقدام به‌موقع نسبت به موضوع مورد نظر برای آنان امکان‌پذیر باشد [۴]. به عبارت دیگر، اطلاعات مالی باید قبل از سپری شدن فرصتی که استفاده‌کنندگان می‌توانند بر مبنای آن‌ها داوری و یا تصمیم‌گیری نمایند، در دسترس آن‌ها قرار گیرد [۲]. امروزه به‌موقع بودن اطلاعات، به عنوان معیاری بسیار مهم از سوی مراجع حرفه‌ای، مراجع قانون‌گذار، تجزیه و تحلیل‌کنندگان اطلاعات مالی، سرمایه‌گذاران، مدیران و جامعه علمی مورد توجه قرار گرفته است. به منظور کسب اطمینان نسبت به ارایه اطلاعات به‌موقع و مربوط، می‌بایست گردآوری، تلخیص و انتشار اطلاعات مالی در حد امکان سریع و بی‌وقفه انجام گیرد. در فرآیند تصمیم‌گیری، اطلاعات قدیمی ارزش چندانی برای تصمیم‌گیرندگان و فعالان بازار نخواهند داشت. بدین ترتیب، ویژگی به‌موقع بودن اطلاعات، تبدیل به یکی از خصوصیات کیفی در ارایه اطلاعات حسابداری شده است [۴]. انتشار به‌موقع اطلاعات، عدم تقارن اطلاعاتی در بازار را کاهش می‌دهد و به ارزشیابی و قیمت‌گذاری اوراق بهادار، جذب سرمایه و حفظ اعتماد سرمایه‌گذاران در بازارهای سرمایه کمک می‌کند. در مقابل، دسترسی نداشتن به اطلاعات دقیق و به‌موقع باعث ناکارایی بازار، افزایش ابهام در تصمیم‌گیری و کاهش مربوط بودن اطلاعات مالی و محتوای اطلاعاتی آن‌ها می‌شود [۵]. همچنین، تاخیر در انتشار اطلاعات مالی می‌تواند منجر به مشکلات قیمت‌گذاری اوراق بهادار و بی‌عدالتی در میان سرمایه‌گذارانی شود که امکان دسترسی برابر به اطلاعات مهم را ندارند [۵، ۶]. اطلاعات حسابداری در قالب صورت‌های مالی در اختیار استفاده‌کنندگان قرار می‌گیرد. مسئولیت تهیه و انتشار صورت‌های مالی با هیات‌مدیره شرکت است [۲]. عموماً، صورت‌های مالی سالانه پیش از اظهارنظر حسابرس منتشر نمی‌شود [۷]. اما باید توجه داشت که عملیات حسابرسی از جمله عواملی است که اجرا و پیاده‌سازی آن منجر به ایجاد وقفه در انتشار گزارش‌های مالی می‌شود [۴]. بنابراین، هر چه تاخیر در انتشار گزارش حسابرسی (فاصله بین پایان سال مالی و تاریخ انتشار گزارش حسابرسی) کمتر باشد، استفاده‌کنندگان صورت‌های مالی می‌توانند به نحوی مناسب از اطلاعات منتشر شده بهره ببرند [۷]. در هر حال، باید به این نکته توجه کرد که نمی‌توان صورت‌های مالی را بدون اظهارنظر حسابرس و یا افراد حرفه‌ای مستقل، در دسترس استفاده‌کنندگان قرار داد و اظهارنظر افراد ذیصلاح درباره صورت‌های مالی، قابلیت اتکای اطلاعات را افزایش داده و استفاده‌کنندگان نسبت به اطلاعات ارائه شده و نیز تصمیمات اتخاذ شده خود، اطمینان بیشتری خواهند یافت [۴]. با توجه به موارد ذکر شده، پژوهش حاضر به دنبال این است که رابطه بین برخی از ویژگی‌های هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی بررسی شود. متغیرهایی که در این پژوهش به عنوان ویژگی‌های هیات‌مدیره مورد بررسی قرار می‌گیرند، شامل اندازه هیات‌مدیره، استقلال هیات‌مدیره، دوگانگی مدیرعامل و تنوع جنسیتی اعضای هیات‌مدیره است. بر اساس قوانین و مقررات بازار سرمایه ایران، شرکت‌های پذیرفته شده در بورس بایستی صورت‌های مالی سالانه حسابرسی شده شرکت اصلی و تلفیقی گروه را حداقل ۱۰ روز قبل از تشکیل مجمع عمومی عادی سالیانه و حداکثر ۴ ماه بعد از پایان سال مالی منتشر کنند [۳]. سازماندهی مقاله بدین صورت است که در ابتدا ضمن بیان مبانی نظری، پژوهش‌هایی که پیرامون موضوع پژوهش صورت گرفته است، مورد بررسی قرار می‌گیرد. سپس، به بیان روش انجام پژوهش، جامعه و نمونه آماری پرداخته و روش گردآوری اطلاعات و تجزیه و تحلیل نتایج ارائه می‌گردد و در پایان، نتیجه‌گیری و بررسی تطبیقی یافته‌های پژوهش ارائه می‌گردد.

۲. مبانی نظری و پیشینه پژوهش

۱.۲. اندازه هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی

اندازه هیات‌مدیره یکی از ویژگی‌های هیات‌مدیره است که به صورت تعداد مدیران اعم از موظف و غیرموظف (مستقل) تعریف می‌شود [۸]. در مبانی نظری مربوط به راهبری شرکتی، اندازه هیات‌مدیره به عنوان سازوکار مرتب‌تلقی می‌شود که می‌تواند شفافیت اطلاعات را از لحاظ اعتبار و نیز افشای به‌موقع بهبود بخشد [۹، ۱۰]. تعداد بهینه اعضای هیات‌مدیره بایستی طوری تعیین گردد تا نسبت به اینکه اعضای کافی برای پاسخگویی و وظایف مختلف وجود دارد، اطمینان ایجاد شود [۱۱]. شواهد تجربی حاکی از آن است که هیچگونه توافقی در خصوص اندازه بهینه هیات‌مدیره وجود ندارد [۱۲]. گودستین و همکاران (۱۹۹۴) استدلال می‌کنند که هیات‌مدیره‌های کوچکتر می‌توانند تاثیرگذاری بیشتری داشته باشند؛ زیرا به واسطه کوچک بودن، قادرند تصمیمات راهبردی به موقع‌تری اتخاذ نمایند [۱۳]. دیمیتروپولوس و آستریو (۲۰۱۰) استدلال می‌کنند که یکی از مشکلات هیات‌مدیره‌های بزرگ، هماهنگی و ارتباط بین اعضا است که این امر باعث کاهش اثربخشی نظارت در هیات‌مدیره‌های بزرگ نسبت به هیات‌مدیره‌های کوچک می‌شود [۱۴]. مک و لی (۲۰۰۱) و دالتون و همکاران (۱۹۹۹) معتقدند که هیات‌مدیره‌های بزرگ، مشارکت کمتری ایجاد می‌کنند، سازماندهی کمتری دارند و کمتر می‌توانند به توافق برسند [۱۵، ۱۶]. زی و همکاران (۲۰۰۳) استدلال می‌کنند که هیات‌مدیره‌های کوچکتر عملکرد بهتری دارند، دارای مشکلات بوروکراتیک کمتری هستند و نظارت بهتری بر گزارشگری مالی دارند. همچنین، تعداد زیاد اعضای هیات‌مدیره، سرعت تصمیم‌گیری را کاهش می‌دهد [۱۷]. با کوچکتر شدن هیات‌مدیره، امکان بحث و بررسی و استفاده از نظرات دیگران در خصوص مشکلات و راهکار برای حل آن در شرکت، بیشتر فراهم می‌شود و در نهایت کارایی شرکت افزایش می‌یابد [۱۸]. با توجه به موارد فوق، انتظار می‌رود که شرکت‌هایی که تعداد اعضای هیات‌مدیره کمتری دارند، گزارشگری مالی به‌موقع‌تری داشته باشند. در نتیجه، فرضیه اول پژوهش به شرح زیر تدوین می‌شود:

فرضیه اول پژوهش: میان اندازه هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد.

۲.۲. استقلال هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی

اعضای مستقل هیات‌مدیره مدیرانی هستند که پست سازمانی در شرکت ندارند و فقط در تصمیم‌گیری‌ها می‌توانند شرکت کنند [۱۸]. اعضای مستقل هیات‌مدیره از طریق نظارت بر مدیران موظف، بر روی تصمیمات آنان نظارت دارند. در صورتی که اکثریت اعضای هیات‌مدیره را مدیران مستقل تشکیل دهند، هیات‌مدیره عملکرد بهتر و کارایی بیشتری خواهد داشت [۱۲]. بر اساس تئوری نمایندگی، حضور مدیران مستقل در هیات‌مدیره شرکت‌ها و عملکرد نظارتی آن‌ها به منزله افرادی مستقل، منجر به کاهش تضاد منافع میان مدیران و ذینفعان می‌شود [۸]. از آنجا که مدیران مستقل اکثراً در سایر شرکت‌ها دارای سمت‌های اجرایی مدیریت و تصمیم‌گیری هستند، انگیزه بالایی برای کسب شهرت و برخورداری از فرصت‌های شغلی بهتر در آینده دارند. عدم همسویی انگیزه مدیران برای استفاده از ثروت مالکان برای منافع شخصی خویش با انگیزه مدیران مستقل برای کسب شهرت، باعث بهبود نظارت بر مدیریت شرکت شده و در نهایت منجر به کاهش هزینه‌های نمایندگی خواهد شد [۱۹]. شواهد حاکی از آن است که استقلال هیات‌مدیره تاثیر مثبتی بر افشای اطلاعات و کیفیت حسابرسی دارد. چن و جگی (۲۰۰۰)، صالح و همکاران، (۲۰۰۶) و عقیفی (۲۰۰۹) معتقد است که افزایش نسبت مدیران مستقل در هیات‌مدیره، منجر به بهبود نظارت بر رفتار مدیریت شده و ریسک ذاتی حسابرسی را کاهش می‌دهد که این امر در نهایت، باعث کاهش تاخیر در گزارش حسابرسی می‌شود [۲۰، ۲۱، ۲۲]. بیزلی و پترونی (۲۰۰۱) در پژوهشی به بررسی رابطه میان ترکیب هیات‌مدیره و انتخاب حسابرسان در ۶۸۱ شرکت بیمه مسئولیت اموال پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که هیات‌مدیره‌های که از اعضای مستقل بیشتری برخوردار هستند، تمایل بیشتری به استخدام حسابرس متخصص در صنعت دارند که این امر باعث افزایش کیفیت حسابرسی می‌شود [۲۳]. در نتیجه، هیات‌مدیره با استقلال بیشتر می‌تواند موانع لازم برای بهبود گزارشگری مالی شرکت را برطرف کند [۹، ۱۰]. با توجه به موارد فوق، انتظار می‌رود که شرکت‌هایی که از تعداد اعضای مستقل بیشتری در هیات‌مدیره برخوردار هستند، گزارشگری مالی به‌موقع‌تری داشته باشند. در نتیجه، فرضیه دوم پژوهش به شرح زیر تدوین می‌شود:

فرضیه دوم پژوهش: میان استقلال هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

۲.۳. دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی

دوگانگی مدیرعامل زمانی وجود دارد که مدیرعامل به عنوان رئیس هیات‌مدیره خدمت کرده و ساختار رهبری یکپارچه را ایجاد می‌کند، عبدالسلام و استریت، (۲۰۰۷) و دونالدسون و دیویس (۱۹۹۱) معتقدند که مدیرعامل و رئیس هیات‌مدیره شرکت باید یک شخص باشد. این امر، این امکان را برای مدیرعامل شرکت فراهم می‌کند تا به اقدامات فرصت‌طلبانه بپردازد [۲۴، ۲۵]. علاوه بر این، فرضیه مداخله هیات‌مدیره نشان می‌دهد که مدیرعاملی که رئیس هیات‌مدیره نیز باشد، ممکن است در کنترل تصمیم‌گیری از آزادی بیشتری برخوردار باشد [۹]. همچنین، جدا نشدن وظایف مدیرعامل و رئیس هیات‌مدیره می‌تواند به کاهش اثربخشی نقش نظارتی هیات‌مدیره منجر شود و زمینه تزییع حقوق ذینفعان را فراهم آورد [۸]. این در حالی است که تئوری نمایندگی جنسن و مک‌لینگ (۱۹۷۶) و گزارش کمیته کدبری (۱۹۹۲) پیشنهاد می‌دهد که مدیرعامل و رئیس هیات‌مدیره شرکت باید یک شخص نباشد [۲۶، ۲۷]. این امر، اثربخشی حاکمیت شرکتی را بهبود می‌بخشد و منجر به افزایش کیفیت اطلاعات حسابداری و گزارشگری مالی به‌موقع می‌شود [۱۹]. با این حال شواهدی نیز وجود دارد که نشان می‌دهد که دوگانگی مدیرعامل تاثیر منفی بر افشای گزارشگری مالی دارد که این امر منجر به کاهش اثربخشی حاکمیت شرکتی می‌شود [۲۸، ۲۹، ۳۰]. با توجه به موارد فوق، انتظار می‌رود در شرکت‌هایی که سمت مدیرعامل و رئیس هیات‌مدیره از هم جدا شده است، گزارشگری مالی به‌موقع‌تری داشته باشند. در نتیجه، فرضیه سوم پژوهش به شکل زیر تدوین می‌شود:

فرضیه سوم پژوهش: میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

۲.۴. تنوع جنسیتی هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی

همزمان با بهبود موقعیت زنان در جامعه و بارز بودن استعدادهای فراوان و شایستگی آنان در این زمینه و نیز تایید این مطلب که زنان می‌توانند به بهترین شکل در محیط خارج از خانه حاضر شوند، توانایی آنان در امور اجرایی و مدیریتی، پیش از پیش آشکار می‌شود [۳۱]. پژوهش‌های پیشین عمدتاً به بررسی ویژگی‌های اندازه، استقلال و تخصص اعضای هیات‌مدیره پرداخته‌اند و ویژگی تنوع جنسیتی و کارکردهای آن برای نظام راهبری، کمتر توسط پژوهشگران بررسی شده است [۳۲]. تنوع جنسیتی هیئت مدیره سازوکار مهمی است که به شرکت‌ها در جهت تحقق اهداف خود، یاری می‌رساند، افزایش تعداد زنان در هیات‌مدیره، تاثیر مثبتی در کاهش درگیری میان اعضای هیات‌مدیره دارد [۳۳]. شواهدی نیز وجود دارد که حضور زنان در هیات‌مدیره اثرات مثبتی بر عملکرد شرکت دارد [۳۴]. در زمینه گزارشگری مالی، کلاتورسی و پیل (۲۰۱۰) معتقد است که تفاوت‌های جنسیتی، تاثیرات رفتاری خواهد داشت که این امر منجر به بهبود کیفیت صورت‌های مالی می‌شود [۳۵]. در همین راستا، گال و همکاران (۲۰۱۱) و کاظمی‌علوم و همکاران (۱۳۹۸) استدلال می‌کنند که تنوع جنسیتی، توانایی هیات‌مدیره و کمیته‌های آن را برای نظارت بهتر بر افشای اطلاعات و گزارش‌های شرکت افزایش می‌دهد و روش مناسبی برای بهبود فرآیند نظارت بر مدیریت و کیفیت گزارشگری مالی تلقی می‌شود [۳۶، ۳۷]. ابوت و همکاران (۲۰۱۲) دریافتند که میان حضور حداقل یک زن در هیات‌مدیره و احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی رابطه منفی وجود دارد که این امر منجر به بهبود گزارشگری مالی و کاهش تاخیر در گزارش حسابرسی می‌شود [۳۸]. این در حالی است که عبدی و همکاران (۱۳۹۹) رابطه معنی‌داری میان حضور زنان در هیات‌مدیره و احتمال تجدید ارائه صورت‌های مالی نیافتند [۳۲]. لای و همکاران (۲۰۱۷) دریافتند که هیات‌مدیره‌های (کمیته‌های حسابرسی) با تنوع جنسیتی ۶ درصد (۸ درصد)، در مقایسه با هیات‌مدیره‌ها (کمیته‌های حسابرسی) که تنوع جنسیتی ندارند، هزینه حسابرسی بالاتری پرداخت می‌کنند و این هیات‌مدیره‌ها (کمیته‌های حسابرسی) ۶ درصد (۷ درصد) احتمال بیشتری دارد که برای انجام عملیات حسابرسی، حسابرس متخصص را انتخاب کنند [۳۹]. این امر منجر به افزایش کیفیت حسابرسی و کاهش تاخیر در گزارش حسابرسی می‌شود. نتایج پژوهش گال و همکاران (۲۰۱۲) با نتایج پژوهش لای و همکاران (۲۰۱۷) مطابقت دارد [۳۹، ۳۶]. هر چند، اکبرخانی و همکاران (۱۳۹۸) رابطه معنی‌داری بین حضور حداقل یک زن در هیات‌مدیره و انتخاب حسابرس متخصص در صنعت در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران نیافتند [۴۰]. با توجه به موارد فوق، انتظار می‌رود که شرکت‌هایی که حداقل یک زن در هیات‌مدیره دارند، گزارشگری مالی به‌موقع‌تری داشته باشند. در نتیجه فرضیه دوم پژوهش به شکل زیر تدوین می‌شود:

فرضیه چهارم پژوهش: میان حضور حداقل یک زن در هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد.

۲.۵. پیشینه پژوهش

عبدالله (۲۰۰۶) در پژوهشی به بررسی رابطه میان ترکیب هیات مدیره، کمیته حسابرسی و گزارشگری مالی به موقع در بورس مالزی پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که میان استقلال هیات مدیره و دوگانگی مدیرعامل با گزارشگری مالی به‌موقع رابطه معناداری وجود دارد [۴۱]. وو و همکاران (۲۰۰۸) در تحقیقی به بررسی رابطه میان حاکمیت شرکتی و به‌موقع بودن گزارشگری مالی در بورس تایوان پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان اندازه هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معنی‌داری وجود ندارد [۴۲]. دیگر نتایج پژوهش حاکی از آن است که میان استقلال هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مستقیم وجود دارد. عزت و المصری (۲۰۰۸) در پژوهشی به بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر گزارشگری مالی به موقع در بورس مصر پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان اندازه هیات مدیره و گزارشگری مالی به موقع رابطه معنی‌داری وجود دارد [۴۳]. عفیفی (۲۰۰۹) در پژوهشی به بررسی تاثیر مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی بر تاخیر گزارش حسابرسی در بورس مصر پرداخت. نتایج پژوهش وی نشان داد که دوگانگی مدیرعامل و استقلال هیات مدیره تاثیر منفی و معناداری بر تاخیر گزارش حسابرسی دارد [۲۲]. هاشم و عبدالرحمان (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی استقلال و تخصص هیات مدیره بر تاخیر گزارش حسابرسی در بورس مالزی پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان استقلال هیات مدیره و تاخیر گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد [۴۴]. محمد نور و همکاران (۲۰۱۰) در پژوهشی به بررسی رابطه میان حاکمیت شرکتی و تاخیر در گزارش حسابرسی در بورس مالزی پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان استقلال هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مستقیم وجود دارد. دیگر نتایج پژوهش حاکی از آن است که میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معکوس وجود دارد. همچنین، نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان اندازه هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معنی‌داری وجود ندارد [۴۵]. نلسون و شکری (۲۰۱۱) در پژوهشی به بررسی رابطه میان حاکمیت شرکتی و به‌موقع بودن گزارش حسابرسی در بورس مالزی پرداختند. نتایج پژوهش نشان داد که میان استقلال هیات مدیره و به موقع بودن گزارش حسابرسی رابطه‌ای وجود ندارد. سینگ و سولتان (۲۰۱۲) در پژوهشی به بررسی رابطه میان ویژگی‌های هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی در بورس استرالیا پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که تنوع جنسیتی هیات‌مدیره تاثیر معناداری بر تاخیر در گزارش حسابرسی ندارد [۴۶]. آپادور و محمد نور (۲۰۱۳) در پژوهشی به بررسی رابطه میان مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و تاخیر در گزارش حسابرسی در بورس مالزی پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان استقلال هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد [۴۷]. داود و همکاران (۲۰۱۴) در پژوهشی به بررسی تاثیر ویژگی‌های هیات مدیره، ویژگی‌های شرکت و نوع اظهارنظر حسابرس بر گزارشگری مالی به‌موقع در بورس عمان پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان اندازه هیات مدیره و گزارشگری مالی به‌موقع رابطه معکوس وجود دارد. همچنین، میان استقلال هیات مدیره و گزارشگری مالی به‌موقع رابطه معناداری وجود ندارد [۴۸]. احمد و چی احمد (۲۰۱۶) در پژوهشی به بررسی تاثیر حاکمیت شرکتی بر تاخیر گزارش حسابرسی در بانک‌های نیجریه پرداختند. نتایج پژوهش آنان با بررسی نشان داد که میان اندازه هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مستقیم وجود دارد [۴۹]. الصمدی (۲۰۱۸) در پژوهشی به بررسی رابطه میان ویژگی‌های هیات مدیره و نوع مالکیت بر گزارشگری مالی به‌موقع در بورس عمان پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که دوگانگی مدیرعامل و تنوع جنسیتی هیات مدیره بر گزارشگری مالی به‌موقع تاثیر معناداری دارد [۳۳]. مهدوی و حسینی‌نیا (۱۳۹۳)

در پژوهشی به بررسی رابطه میان سازوکارهای حاکمیت شرکتی و کاهش تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی در بورس تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که بین اندازه و استقلال هیات مدیره با تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد. این در حالی است که میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی رابطه مستقیم وجود دارد [۵۰]. خدادادی و همکاران (۱۳۹۵) در پژوهشی به بررسی تاثیر معیارهای راهبردی شرکتی بر به موقع بودن افشای گزارشگری مالی در بورس تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که اندازه و استقلال هیات مدیره بر به موقع بودن افشای گزارشگری مالی تاثیر معناداری ندارد. این در حالی است که دوگانگی مدیرعامل بر به موقع بودن افشای گزارشگری مالی تاثیر مثبت معنادار دارد [۸]. جعفری پور و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی تاثیر عوامل حاکمیتی بر تاخیر گزارش حسابرسی در بورس تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد [۷]. لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی به بررسی تاثیر مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و ویژگی‌های مرتبط با حسابرسی بر افشای به موقع در بورس تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که میان اندازه و استقلال هیات مدیره با تاخیر گزارش حسابرسی رابطه معکوس و معناداری وجود دارد. دیگر نتایج حاکی از آن است که میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر گزارش حسابرسی رابطه مستقیم و معناداری وجود دارد [۹]. بزرگ اصل و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی به بررسی عوامل موثر بر انتشار به موقع گزارش حسابرسی در بورس تهران پرداختند. نتایج پژوهش آنان نشان داد که اندازه هیات مدیره با تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مستقیم و معناداری دارد. دیگر نتایج حاکی از آن است که میان استقلال هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد [۱۰].

۳- روش پژوهش

این پژوهش، به لحاظ نوع استدلال از نوع قیاسی-استقرایی، به لحاظ هدف از نوع کاربردی و تصمیم‌گرا، به لحاظ بعد زمان از نوع گذشته‌نگر، به لحاظ بعد ماهیت داده‌ها از نوع کمی و از زیرمجموعه‌های پژوهش توصیفی و در حوزه پژوهش‌های همبستگی قرار می‌گیرد. جامعه آماری پژوهش حاضر را شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در یک بازه زمانی هفت ساله، از سال ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۹ تشکیل می‌دهد و نمونه انتخابی پژوهش نیز شرکت‌هایی هستند که مجموعه شرایط زیر را دارا می‌باشند:

- ۱) طی سال‌های مورد مطالعه تغییر سال مالی یا فعالیت نداده باشد.
 - ۲) از منظر افزایش قابلیت مقایسه، پایان سال مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفندماه باشد.
 - ۳) شرکت‌های منتخب نباید متعلق به صنایع بانک‌ها، مؤسسات اعتباری و سایر نهادهای پولی، واسطه‌گری‌های مالی، سرمایه‌گذاری‌های مالی باشد.
 - ۴) تمامی داده‌های مورد نیاز شرکت‌های منتخب در طی سال‌های ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۹ در دسترس باشد.
 - ۵) شرکت‌های منتخب از ابتدا تا انتهای پژوهش در فهرست شرکت‌های بازار باشند.
- با توجه به شرایط و اعمال محدودیت‌های بالا، داده‌های ۱۴۹ شرکت در دوره زمانی ۱۳۹۳ الی ۱۳۹۹ (۱۰۴۳ سال-شرکت) برای بررسی گردآوری شد. اطلاعات این شرکت‌ها از پایگاه اطلاعاتی بورس اوراق بهادار تهران گردآوری شد. در این پژوهش با بررسی ادبیات و پیشینه پژوهش از طریق بررسی مقالات و نیز طبقه‌بندی داده‌های مورد نیاز با استفاده از نرم‌افزار Excel و انجام آزمون‌های آماری مربوط با استفاده از نرم‌افزارهای SPSS ۱۶ و Eviews ۱۰، نتایج آزمون فرضیه‌ها مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت.

برای آزمون فرضیه‌های پژوهش از الگوی رگرسیونی به شرح رابطه (۱) استفاده شده است:

$$ARD_{it} = \beta_0 + \beta_1 BSIZE_{it} + \beta_2 IND_{it} + \beta_3 BDUALITY_{it} + \beta_4 BGENDER_{it} + \beta_5 X_{it} + \epsilon_{it}$$

در مدل فوق

- متغیر وابسته

ARD: تاخیر در گزارش حسابرسی که به عنوان تعداد روزهای بین پایان سال مالی مشتری و گزارش حسابرسی تعریف می‌شود.

- متغیرهای مستقل

BFSIZE: اندازه هیات مدیره که به صورت تعداد اعضای هیات مدیره اندازه‌گیری می‌شود.

BIND: استقلال هیات مدیره که به صورت نسبت اعضای مستقل هیات مدیره به کل اعضای هیات مدیره اندازه‌گیری می‌شود.

BGENDER: تنوع جنسیتی هیات مدیره و متغیر مجازی است. اگر در هیات مدیره حداقل یک زن باشد، عدد ۱ و در غیر این صورت عدد ۰ را می‌گیرد.

BDUALITY: دوگانگی مدیرعامل و متغیر مجازی است. اگر در شرکتی مدیرعامل و رئیس یا نایب رئیس هیات مدیره یا نایب رئیس یک شخص باشد، عدد ۱ و در غیر این صورت عدد ۰ را می‌گیرد.

- متغیرهای کنترلی

Size: اندازه شرکت که به صورت لگاریتم مجموع دارایی‌های شرکت اندازه‌گیری می‌شود.

Lev: اهرم مالی که از تقسیم کل بدهی‌های شرکت بر کل دارایی‌های شرکت به دست می‌آید.

CFO: جریان نقدی عملیاتی که از تقسیم جریان نقدی عملیاتی بر مجموع دارایی‌ها به دست می‌آید.

QTobin: فرصت‌های سرمایه‌گذاری که برای اندازه‌گیری آن از نسبت کیوتوبین استفاده می‌شود. نسبت کیوتوبین از تقسیم مجموع ارزش بازار حقوق صاحبان سهام و ارزش دفتری بدهی‌ها بر ارزش دفتری دارایی‌ها محاسبه می‌شود.

۴- یافته‌های پژوهش

آمار توصیفی به تلخیص، توصیف و توضیح ویژگی‌های مهم داده‌ها گفته می‌شود. به منظور شناخت بهتر ماهیت جامعه مورد مطالعه و آشنایی بیشتر با متغیرهای پژوهش، پیش از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری لازم است این داده‌ها توصیف شوند. آمار توصیفی متغیرهای پژوهش، شامل شاخص‌های مرکزی و پراکندگی، در جدول ۱ ارائه شده است.

جدول ۱: شاخص‌های توصیفی متغیرهای مورد مطالعه

نام متغیر	میانگین	میانه	بیشترین	تترین کم	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
تاخیر در گزارش حسابرسی	۸۴/۰۸۲	۸۸	۲۲۰	۱۹	۲۷/۱۵	-۰/۰۱	-۰/۴۳۱
اندازه هیات‌مدیره	۵/۰۵۱	۵	۷	۵	۰/۳۱۴	۵/۹۷۹	۳۴/۰۰۷
استقلال هیات‌مدیره	۰/۶۱۲	۰/۶	۱	۰	۰/۱۲۴	-۰/۱۲	۳/۶۸۶
تنوع جنسیتی هیات‌مدیره	۰/۰۶۱	۰	۲	۰	۰/۲۴۴	۳/۸۵۸	۱۳/۹۲۷
دوگانگی مدیرعامل	۰/۲۳۷	۰	۱	۰	۰/۴۲۵	۱/۲۳۴	-۰/۴۷۹
اندازه شرکت	۶/۲۸۳	۶/۱۵	۸/۷۳	۴/۵۶	۰/۷۱۶	۰/۷۲۷	۰/۵۳۹
اهرم مالی	۰/۵۹۳	۰/۶	۲/۰۸	-۰/۰۱	۰/۲۲۹	-۰/۵۲	۲/۴۰۵
جریان نقدی عملیاتی	۰/۱۲۱	۰/۱۱	۰/۶۴	-۰/۴۶	۰/۱۲۹	۰/۶۳۵	۱/۷۵۵
فرصت‌های سرمایه‌گذاری	۱/۶۵۴	۱/۴۶	۶/۵۳	۰/۶۲	۰/۶۸۹	۱/۹۵۱	۵/۶۹۷

میانگین تاخیر در گزارش حسابرسی ۸۴/۰۸ است که نشان می‌دهد شرکت‌های مورد مطالعه به طور متوسط ۸۴ روز (نسبت به ۲۹ اسفندماه) با تاخیر گزارش مالی حسابرسی شده را ارائه نموده‌اند. ضریب همبستگی برای محاسبه درجه و میزان ارتباط خطی بین دو متغیر به کار می‌رود. در واقع، این ضریب میزان ارتباط خطی بین دو متغیر را اندازه‌گیری می‌کند. ضرایب همبستگی بین متغیرهای پژوهش، به شرح جدول ۲ است. همانطور که در جدول ۲ مشاهده می‌شود، میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد. این در حالی است که میان اندازه، استقلال و تنوع جنسیتی هیات‌مدیره با تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد.

جدول ۲: ضرایب همبستگی پیرسون

متغیر	ARD	BSIZE	BIND	BGENDE R	BDUALIT Y	SIZE	LEV	CFO	QTOBIN
ARD	۱								
BSIZE	۰/۰۳۳	۱							
BIND	۰/۲۸۶	۰/۰۳۶	۱						
BGENDE R	۰/۰۹۶	۰/۰۰۲	۰/۰۱۹	۱					
BDUALIT Y	۰/۰۵۳۹	۰/۰۰۰	۰/۰۱۱	۰/۰۶۳	۱				
SIZE	۰/۰۷۱	۰/۰۰۸	۰/۰۱۱	۰/۰۴۳	۰/۰۴۵	۱			
LEV	-	۰/۷۸۹	-	۰/۰۰۰	۰/۰۰۷	۰/۱۱۶	۱		
CFO	۰/۰۲۱	۰/۱۰۷	۰/۰۰۱	۰/۰۷۴	۰/۰۲۶	۰/۱۰۳	۰/۱۶۹	۱	
QTOBIN	۰/۱۱۶	۰/۰۰۱	۰/۹۷۶	۰/۰۱۷	۰/۴۰۹	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۱
	۰/۱۳۴	۰/۱۱۱	۰/۱۶۳	۰/۰۳۷	۰/۰۱۷	۰/۲۴۷	۰/۲۳۸	۰/۱۹۷	۰/۰۰۰
	۰/۰۰۰	-	-	۰/۰۳۷	۰/۰۷۹	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	۰/۱۵۶	۰/۰۰۶	۰/۰۸۴	۰/۰۳۸	۰/۰۶۸	۰/۰۰۱	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۰۰۰
	-	۰/۸۴۱	۰/۰۰۷	۰/۲۲۱	۰/۰۲۸	-	-	-	-
	۰/۰۰۰	۰/۰۱۷	۰/۱۵۳	۰/۰۶۸	۰/۰۲۸	-	-	-	-
	۰/۰۰۴	۰/۰۵۹	-	-	-	-	-	-	-

برای بررسی عدم وجود ناهمسانی واریانس، معمولاً از آزمون وایت استفاده می‌شود. لازم به ذکر است که اجرای آزمون وایت در ساختار پانلی، قابل تعریف نیست و در همین راستا، در مطالعه حاضر به هنگام تخمین مدل‌ها از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته برآوردی (EGLS) استفاده شده است. بنابراین، اثرات ناهمسانی واریانس در صورت وجود رفع می‌شود. در این تحقیق، برای بررسی عدم وجود خودهمبستگی از آماره دورین-واتسون استفاده شده است. قضاوت راجع به وضعیت خودهمبستگی طبق نتایج این آزمون، بدین صورت است که اگر مقدار دورین-واتسون به اندازه کافی به ۲ نزدیک باشد، به معنی عدم خودهمبستگی بین اجزای اخلال است. این فرض در حین آزمون فرضیه‌ها مورد بررسی قرار گرفته است و با توجه به نتایج به دست آمده که در قسمت آزمون فرضیه‌های تحقیق ارائه شده است، فرض مذکور در این تحقیق رد نمی‌شود. در پژوهش حاضر از آزمون جارک-برا برای بررسی نرمال بودن متغیر وابسته استفاده شده است. نتیجه آزمون جارک-برا نشان می‌دهد که سطح معناداری (۰/۰۱۶) کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین توزیع متغیرهای وابسته نرمال نمی‌باشد. گفتنی است زمانی که اندازه نمونه به اندازه کافی بزرگ باشد، انحراف از فرض نرمال بودن معمولاً بی‌اهمیت و پیامدهای آن ناچیز است. با توجه به قضیه حد مرکزی، می‌توان دریافت که حتی در غیاب نرمال بودن، آماره‌های آزمون به‌طور مجانبی از توزیع‌های مناسب پیروی خواهند کرد. لذا عدم توجه این فرضیه قابل اغماض است. از سویی دیگر، برقراری تمام فروض رگرسیون در شرایط واقعی چندان قابل دستیابی نیست و عدم برقراری برخی از آن‌ها، نتایج مدل برآورد شده را (به ویژه در نمونه‌های بزرگ) به‌طور کامل خدشه‌دار نمی‌کند. در پژوهش حاضر، به منظور بررسی مانایی متغیرهای پژوهش، از آزمون ریشه واحد لوین، لین و چو استفاده شده است. بر اساس این آزمون، چنانچه معناداری آماره آزمون کم‌تر از ۵ درصد باشد، متغیرها در طی دوره پژوهش پایا هستند. نتیجه این آزمون در جدول زیر ارائه شده است.

جدول ۳: آزمون لوین، لین و چو

متغیرهای پژوهش	نماد	آماره t	سطح معناداری
تاخیر در گزارش حسابداری	ARD	-۳۷/۴۳۹	۰/۰۰۰
اندازه هیات‌مدیره	BSIZE	-۲/۲۵۸	۰/۰۱۲
استقلال هیات‌مدیره	BIND	-۵/۸۵۳	۰/۰۰۰
دوگانگی مدیرعامل	BDUALITY	-۲/۹۰۵	۰/۰۰۱
تنوع جنسیتی هیات‌مدیره	BGENDER	-۲/۸۱۲	۰/۰۰۲
اندازه شرکت	SIZE	-۱۱/۲۴۱	۰/۰۰۰
اهرم مالی	LEV	-۱۷/۶۶۹	۰/۰۰۰
جریان نقدی عملیاتی	CFO	-۲۶/۱	۰/۰۰۰
فرصت‌های سرمایه‌گذاری	QTOBIN	-۲۳/۹۰۷	۰/۰۰۰

همان طور که ملاحظه می‌شود در مورد همه متغیرهای پژوهش، سطح معناداری آماره لوین، لین و چو کوچک‌تر از ۰/۰۵ است که نشان می‌دهد، متغیرها مانا هستند. در راستای برآورد ضرایب مدل تحقیق، ابتدا برای تعیین روش داده‌های ترکیبی و تشخیص همگن یا ناهمگن بودن آن‌ها، از آزمون چاو (F لیمر) استفاده می‌شود. نتیجه آزمون چاو نشان می‌دهد که احتمال به دست آمده برای آماره F (۰/۰۰۰) کم‌تر از ۵ درصد است. بنابراین برای آزمون این مدل، داده‌ها به صورت تابلویی (پانل) مورد استفاده قرار می‌گیرند. در ادامه، با اجرای آزمون هاسمن، ضرورت استفاده از روش اثرات ثابت یا تصادفی، بررسی می‌گردد. با توجه به اینکه سطح معناداری آزمون هاسمن (۰/۰۰۵) کم‌تر از ۰/۰۵ است، لذا برای برآورد ضرایب مدل مذکور، باید از مدل اثرات ثابت استفاده نمود. نتیجه آزمون مدل رگرسیونی در جدول شماره ۴ ارائه شده است.

جدول ۴: نتایج آزمون فرضیه‌های پژوهش

$$ARD_{it} = \beta_0 + \beta_1 BSIZE_{it} + \beta_2 IND_{it} + \beta_3 BDUALITY_{it} + \beta_4 BGENDER_{it} + \beta_5 X_{it} + \varepsilon_{it}$$

متغیر	ضریب	خطای استاندارد	آماره	سطح معناداری	VIF
مقدار ثابت	۴۴/۶۶۸	۱۵/۷۴۹	۲/۸۳۶	۰/۰۰۵	-
BFSIZE	۲/۵۲۸	۲/۷۱۵	۰/۹۳۱	۰/۳۵۲	۱/۰۸۸
BIND	-۴/۰۰۷	۶/۷۷	۰/۹۳۱	۰/۵۵۴	۱/۰۶۴
BDUALITY	-۵/۲۳۵	۱/۹۴۹	۲/۶۸۶	۰/۰۰۷	۱/۰۲۶
BGENDER	۲/۳۶۷	۳/۴۶۳	۰/۶۸۳	۰/۴۹۴	۱/۰۶۴
SIZE	۴/۳۱۲	۱/۲۱۵	۳/۵۵	۰/۰۰۰	۱/۱۲۸
LEV	۱۲/۱۲۸	۳/۷۸۵	۳/۲۰۵	۰/۰۰۱	۱/۱۲۷
CFO	-۳۱/۷۴۲	۶/۶۳۵	-۴/۷۸۴	۰/۰۰۰	۱/۰۹۳
QTOBIN	-۰/۱۴۶	۱/۲۹۳	-۰/۱۱۳	۰/۹۱	۱/۱۸۵
ضریب تعیین	۰/۰۵۸		آماره فیشر	۸/۰۱۱	
ضریب تعیین شده	۰/۰۵۱		سطح معناداری آماره فیشر	۰/۰۰۰	
			آماره دوربین-واتسون	۱/۶۰۹	

برای بررسی معناداری مدل پژوهش، از آماره فیشر (F) استفاده می‌شود. با توجه به جدول فوق، مقدار احتمال معناداری آماره فیشر ۰/۰۰۰ است. این مقدار کم‌تر از ۵ درصد است؛ بنابراین، فرضیه صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می‌شود. این موضوع بدان معنی است که در سطح اطمینان ۹۵ درصد، مدل پژوهش معنادار بوده و حداقل یکی از ضرایب مدل رگرسیونی پژوهش، مخالف صفر است. در رابطه با فرضیه اول پژوهش، ضریب متغیر اندازه هیات‌مدیره (BFSIZE) ۲/۵۲۸ و سطح معناداری آن ۰/۳۵۲ است. بنابراین، می‌توان استدلال کرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین اندازه هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد؛ بنابراین، فرضیه اول پژوهش رد می‌شود. در رابطه با فرضیه دوم پژوهش، ضریب متغیر استقلال هیات‌مدیره (BIND) -۴/۰۰۷ و سطح معناداری آن ۰/۵۵۴ است. بنابراین، می‌توان استدلال کرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین استقلال هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد؛ بنابراین، فرضیه دوم پژوهش رد می‌شود. در رابطه با فرضیه سوم پژوهش، ضریب متغیر دوگانگی مدیرعامل (BDUALITY) -۵/۲۳۵ و سطح معناداری آن ۰/۰۰۷ است. بنابراین، می‌توان استدلال کرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد؛ بنابراین، فرضیه سوم پژوهش رد نمی‌شود. در رابطه با فرضیه چهارم پژوهش، ضریب متغیر تنوع جنسیتی هیات‌مدیره (BGENDER) ۲/۳۶۷ و سطح معناداری آن ۰/۴۹۴ است. بنابراین، می‌توان استدلال کرد در سطح اطمینان ۹۵ درصد، بین تنوع جنسیتی هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه معناداری وجود ندارد؛ بنابراین، فرضیه چهارم پژوهش رد می‌شود. نکته دیگری که در جدول شماره ۴ بایستی به آن توجه کرد، ضریب تعیین تعدیل شده مدل است. مقدار ضریب تعیین تعدیل شده مدل رگرسیونی مورد استفاده، ۵ درصد است. این موضوع بدان معنی است که حدود ۵ درصد از تغییرات متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل و کنترلی قابل توضیح است. مقدار آماره دوربین-واتسون مدل نیز ۱/۵۶۴ است که بین ۱/۵ و ۲/۵ قرار دارد و حاکی از عدم خودهمبستگی بین باقیمانده‌ها (که یکی دیگر از فروض رگرسیون است) می‌باشد. از سوی دیگر، جهت اطمینان از این که ارتباط خطی بین متغیرهای مستقل، بر نتایج پژوهش اثر نامطلوبی خواهد گذاشت یا خیر؛ عامل تورم واریانس (VIF) محاسبه شده است. مقدار شاخص عامل تورم واریانس برای تمامی متغیرها کم‌تر از ۱۰ به دست آمد. از این رو می‌توان نتیجه گرفت که وجود این همخطی، مشکلی برای نتیجه‌گیری بر مبنای مدل ایجاد نخواهد کرد.

۵- بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر جهت بررسی رابطه میان ویژگی‌های هیات مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی صورت پذیرفته است. بدین منظور، جامعه آماری این پژوهش شامل شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از سال ۱۳۹۳ تا سال ۱۳۹۹ بوده و شرکت‌های برگزیده از طریق روش حذف سیستماتیک از جامعه آماری انتخاب شدند. با توجه به معیارهای تعیین شده، داده‌های ۱۴۹ شرکت طی سال‌های مذکور (۱۰۴۳ سال-شرکت) برای بررسی گردآوری شد. اطلاعات این شرکت‌ها از پایگاه اطلاعاتی بورس اوراق بهادار جمع‌آوری شد. در راستای آزمون فرضیه اول پژوهش، مبنی بر اینکه "بین اندازه هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مثبت و معناداری وجود دارد"، از مدل رگرسیون چندگانه حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده شد. نتیجه آزمون فرضیه نشان داد متغیر اندازه هیات‌مدیره در سطح اطمینان ۹۵ درصد بر تاخیر در گزارش حسابرسی اثر معناداری نداشته است. نتیجه فرضیه اول پژوهش با پژوهش خدادادی و همکاران (۱۳۹۵)، مهدوی و حسینی‌نیا (۱۳۹۳)، وو و همکاران (۲۰۰۸)، مطابق دارد [۸، ۵۰، ۴۲]. هرچند، فرضیه اول پژوهش با پژوهش بزرگ اصل و همکاران (۱۳۹۷)، لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۶)، احمد و چی احمد (۲۰۱۶) و عزت و المصری (۲۰۰۸) مطابقت ندارد [۱۰، ۹، ۴۹، ۴۳]. در راستای آزمون فرضیه دوم پژوهش، مبنی بر اینکه "بین استقلال هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد"، از مدل رگرسیون چندگانه حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده شد. نتیجه آزمون فرضیه نشان داد متغیر استقلال هیات‌مدیره در سطح اطمینان ۹۵ درصد بر تاخیر در گزارش حسابرسی اثر معناداری نداشته است. نتیجه فرضیه دوم پژوهش با پژوهش بزرگ اصل و همکاران (۱۳۹۷)، خدادادی و همکاران (۱۳۹۵)، مهدوی و حسینی‌نیا (۱۳۹۳)، نلسون و شکری (۲۰۱۱)، داود و همکاران (۲۰۱۴)، آپادور و محمد نور (۲۰۱۳) و هاشم و عبدالرحمان (۲۰۱۰) مطابقت دارد [۸، ۱۰، ۵۰، ۴۶، ۴۸، ۴۷، ۴۴]. هرچند، فرضیه دوم پژوهش با پژوهش عبدالله (۲۰۰۶)، وو و همکاران (۲۰۰۸)، عقیفی (۲۰۰۹)، محمد نور و همکاران (۲۰۱۰) مطابقت ندارد [۴۱، ۲۲، ۴۲، ۴۱، ۴۲، ۲۲، ۴۵]. در راستای آزمون فرضیه سوم پژوهش، مبنی بر اینکه "بین دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه مثبت و معناداری داشته است. نتیجه فرضیه سوم پژوهش با پژوهش خدادادی و همکاران (۱۳۹۵)، الصمدی (۲۰۱۸)، عقیفی (۲۰۰۹) و عبدالله (۲۰۰۶) مطابقت دارد [۸، ۲۳، ۳۳، ۴۱]. هرچند، فرضیه سوم پژوهش با پژوهش لاری دشت بیاض و همکاران (۱۳۹۶)، جعفری پور و همکاران (۱۳۹۶) و مهدوی و حسینی‌نیا (۱۳۹۳) مطابقت ندارد [۹، ۷، ۵۰]. در راستای آزمون فرضیه چهارم پژوهش، مبنی بر اینکه "بین تنوع جنسیتی هیات‌مدیره و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد"، از مدل رگرسیون چندگانه حداقل مربعات تعمیم یافته استفاده شد. نتیجه آزمون فرضیه نشان داد متغیر تنوع جنسیتی هیات‌مدیره در سطح اطمینان ۹۵ درصد بر تاخیر در گزارش حسابرسی اثر معناداری نداشته است. نتیجه فرضیه چهارم پژوهش با پژوهش سینگ و سولتانانا (۲۰۱۲) مطابقت دارد [۵۱]. هرچند، پژوهش حاضر با پژوهش الصمدی (۲۰۱۸) مطابقت ندارد [۳۳]. در پژوهش حاضر، با توجه به این که میان دوگانگی مدیرعامل و تاخیر در گزارش حسابرسی رابطه منفی و معناداری وجود دارد، پیشنهاد می‌شود به منظور تسریع در افشای به‌موقع گزارش‌های مالی، وظایف مدیرعاملی و ریاست هیات‌مدیره به دو شخص واگذار شود و از واگذاری این دو مسئولیت به شخص واحد خودداری شود. همچنین، در راستای نتایج پژوهش حاضر، سیاست‌گذاران می‌توانند قوانین جدیدی را برای کاهش دوگانگی مدیران اجرایی برای بهبود سطح شفافیت و در نتیجه، تسریع در افشای به‌موقع اطلاعات اعمال کنند.

منابع

- [۱] مرادی، مهدی؛ پورحسینی، مهدی. (۱۳۸۸). "بررسی رابطه بین برخی ویژگی‌های مالی و غیرمالی و مدت زمان اجرا و تکمیل عملیات حسابرسی در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، تحقیقات حسابداری، (۱)، ۱۶۵-۱۸۵.
- [۲] عربی، مهدی؛ حسن پور، شیوا. (۱۳۹۳). "رابطه بین ویژگی‌های هیات‌مدیره و زمان‌بندی گزارشگری مالی"، دانش حسابداری مالی، (۳)، ۱۰۷-۱۲۴.
- [۳] بیات، علی؛ احمدی، سعید. (۱۳۹۳). "تاخیر حسابرسی و به‌موقع بودن گزارشگری مالی"، پژوهش‌های حسابداری مالی و حسابرسی، دوره ۶، شماره ۲۳، صص ۹۷-۱۲۱.
- [۴] ابریزیده، فرخ؛ معیری، مرتضی. (۱۳۸۵). "عوامل موثر بر به‌موقع بودن گزارش حسابرسی"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، (۱۶)، ۴۳-۶۹.
- [۵] حاجیه، زهره؛ فتحی مقدم، مجتبی. (۱۳۹۳). "رابطه تغییر در اظهارنظر حسابرسی با تاخیر در گزارشگری مالی"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، (۴۱)، ۱۱-۱۵۶.
- [۶] اسدی، غلامحسین؛ باغومیان، رافیک و کامرانی، جواد. (۱۳۹۱). "بررسی رابطه میان ویژگی‌های شرکت و به‌موقع بودن گزارشگری مالی میان دوره‌ای"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، (۳۳)، ۱۰-۱۴۶.
- [۷] جعفری پور، میثم؛ جوکار، معصومه و گرگی‌زاده، مجید. (۱۳۹۶). "کنکاش پیرامون تاثیر عوامل حاکمیتی بر تاخیر گزارش حسابرسی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دانش حسابداری، (۶۷)، ۱۷-۱۶۵.
- [۸] خدادادی، ولی؛ نیک‌کار، جواد و ویسی، سجاد. (۱۳۹۵). "تاثیر معیارهای راهبری شرکتی بر به‌موقع بودن افشای گزارشگری مالی"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، (۵۲)، ۵۳-۷۴.
- [۹] لاری دشت بیاض، محمود؛ محمدی، شعبان؛ نقش‌بندی، نادر و معین‌نژاد، بهراد. (۱۳۹۷). "تاثیر مکانیسم‌های حاکمیت شرکتی و ویژگی‌های مرتبط با حسابرسی بر افشای به‌موقع"، پژوهش‌های تجربی حسابداری، (۳)، ۲۷۳-۲۹۷.
- [۱۰] بزرگ‌اصل، موسی؛ رجب‌دردی، حسین و خرمین، منوچهر. (۱۳۹۷). "بررسی عوامل موثر بر انتشار به‌نگام گزارش حسابرسی"، دانش حسابداری، (۱)، ۱۱۵-۱۴۶.
- [۱۱] حساس‌یگانه، یحیی؛ شعری، صابر و خسرونژاد، حسین. (۱۳۸۷). "رابطه سازوکارهای حاکمیت شرکتی، نسبت بدهی‌ها، اندازه شرکت با مدیریت سود"، مطالعات تجربی حسابداری مالی، (۲۴)، ۵-۷۹.

[۱۲] مرادی، مهدی؛ سعیدی، مجتبی و رضایی، حمیدرضا. (۱۳۹۲). "بررسی تاثیر اندازه و استقلال هیات مدیره بر هزینه های نمایندگی"، پژوهش های تجربی حسابداری، ۲(۷)، ۳۵-۵۴.

[۱۳]. Goodstein, J., Gautam, K., & Boeker, W. (۱۹۹۴). "The effects of board size and diversity on strategic change". Strategic Management Journal, ۱۵(۳), ۲۴۱-۲۵۰.

[۱۴] Dimitropoulos, P. E., & Asteriou, D. (۲۰۱۰). "The effect of board composition on the informativeness and quality of annual earnings: Empirical evidence from Greece". Research in International Business and Finance, ۲۴(۲), ۷۷۳-۷۸۴.

[۱۵]. Mak, Y. T., & Li, Y. (۲۰۰۱). "Determinants of corporate ownership and board structure: Evidence from Singapore". Journal of Corporate Finance, ۷(۳), ۲۳۶-۲۵۶.

[۱۶] Dalton, D. R., Daily, C. M., Johnson, J., & Ellstrand, A. E. (۱۹۹۹). "Number of directors and financial performance: A meta-analysis". Academy of Management Journal, ۴۲(۶), ۶۷۴-۶۸۷.

[۱۷] Xie, B., Davidson, W. N., & Dadalt, P. J. (۲۰۰۳). "Earnings management and corporate governance: The role of the board and the audit committee". Journal of Corporate Finance, ۹(۳), ۲۹۵-۳۱۶.

[۱۸] شجاع، طاهره؛ نیک کار، بهزاد. (۱۳۹۷). "آزمون ارتباط استقلال هیات مدیره، اندازه هیات مدیره و کیفیت حسابداری با اجتناب مالیاتی"، دانش حسابداری و حسابداری مدیریت، ۷(۲۸)، ۱-۱۳.

[۱۹] Fama, E. F., & Jensen, M. C. (۱۹۸۳). "Separation of ownership and control". Journal of Law and Economics, ۲۶(۲), ۳۰۱-۳۲۵.

[۲۰] Chen, C. J. P., & Jaggi, B. (۲۰۰۰). "Association between independent non-executive directors, family control and financial disclosures in Hong Kong". Journal of Accounting and Public Policy, ۱۹(۴), ۲۸۵-۳۱۰.

[۲۱] Salleh, Z., Stewart, J. & Manson, S. (۲۰۰۶). "The Impact of Board Composition and Ethnicity on Audit Quality: Evidence from Malaysian Companies", Malaysian Accounting Review, ۵(۲), ۶۱-۸۲.

[۲۲] Afify, H. A. E. (۲۰۰۹). "Determinants of audit report lag: Does implementing corporate governance have any impact? Empirical evidence from Egypt". Journal of Applied Accounting Research, ۱۰(۱), ۵۶-۸۶.

[۲۳] Beasley, M. S. & Petroni, K. R. (۲۰۰۱). "Board independence and audit-firm type". Auditing: A Journal of Practice & Theory, ۲۰(۱), ۹۷-۱۱۴.

[۲۴] Abdelsalam, O. H., & Street, D. L. (۲۰۰۷). "Corporate governance and the timeliness of corporate internet reporting by UK listed companies". Journal of International Accounting, Auditing and Taxation, ۱۶(۲), ۱۱۱-۱۳۰.

[۲۵] Donaldson, L., & Davis, J. (۱۹۹۱). "Stewardship theory or agency theory: CEO governance and shareholder returns". Australian Journal of Management, ۱۶(۱), ۴۹-۶۴.

[۲۶] Jensen, M. C. & Meckling, W. H. (۱۹۷۶). "Theory of the firm: managerial behavior, agency costs and ownership structure", Journal of Financial Economics, ۳(۲), ۳۰۵-۳۶۰.

[۲۷] Cadbury Committee Report (۱۹۹۲), Report of the Cadbury Committee on the Financial Aspects of Corporate Governance, Gee, London.

[۲۸] Laksmana, I. (۲۰۰۸). "Corporate board governance and voluntary disclosure of executive compensation practices". Contemporary Accounting Research, ۲۵(۴), ۱۱۴۷-۱۱۸۲.

[۲۹]. Forker, J. J. (۱۹۹۲). "Corporate Governance and Disclosure Quality". Accounting and Business Research, ۲۲(۸۶), ۲۲-۱۱۱.

[۳۰] Gul, F. A., & Leung, S. (۲۰۰۴). "Board leadership, outside directors' expertise and voluntary corporate disclosures". Journal of Accounting and Public Policy, ۲۳(۵), ۳۵۱-۳۷۹.

[۳۱] بیابانی، سروش و گرکز، منصور. (۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین حضور مدیران زن در هیات مدیره با عملکرد شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، دانش حسابداری و حسابداری مدیریت، ۳(۱۲)، ۶۳-۷۴.

[۳۲] عبدی، مصطفی؛ کاظمی علوم، مهدی؛ رضائیان، هاید و نیری، هلیا. (۱۳۹۹). "تنوع جنسیتی و احتمال تجدید ارائه صورت های مالی: آزمون نظریه پویایی گروه"، دانش حسابداری مالی، ۷(۳۷)، ۱۶۶-۱۴۵.

[۳۳] Alsmady, A. A. (۲۰۱۸). "The Effect of Board of Directors' Characteristics and Ownership Type on the Timeliness of Financial Reports", International Journal of Business and Management, ۱۳(۶), ۲۷۶-۲۸۷.

[۳۴] Adams, R. & Ferreira, D. (۲۰۰۹). "Women in the boardroom and their impact on governance and performance". Journal of Finance and Economics, ۹۴(۲), ۲۹۱-۳۰۹.

[۳۵] Clatworthy, M. A. & Peel, M. J. (۲۰۱۰). "Does Corporate Governance Influence the Timeliness of Financial Reporting? Evidence from UK Private Companies". Accounting & Management Control Department, Research Seminar, Friday ۱۰ December ۲۰۱۰.

[۳۶] Gul, F. A., Srinidhi, B. & Ng, A. (۲۰۱۱). "Does Board Gender Diversity Improve the Informativeness of Stock Prices?", Journal of Accounting & Economics, ۵۱(۳), ۳۱۴-۳۲۸.

[۳۷] کاظمی علوم، مهدی؛ ایمانی برندق، محمد و عبدی، مصطفی. (۱۳۹۸). "بررسی تاثیر تنوع جنسیتی در هیات مدیره و کمیته حسابداری بر کیفیت سود"، دانش حسابداری، ۱(۱)، ۱۳۷-۱۶۸.

[۳۸] Abbott, L. J., Parker, S., & Presley, T. J. (۲۰۱۲). "Female Board Presence and the Likelihood of Financial Restatement". Accounting Horizons, ۲۶(۴), ۶۰۷-۶۲۹.

[۳۹] Lai, K. M. Y., Srinidhi, B., Gul, F. A., & Tsui, J. S. L. (۲۰۱۷). "Board Gender Diversity, Auditor Fees, and Auditor Choice". Contemporary Accounting Research, ۳۴(۳), ۱۶۸۱-۱۷۱۴.

[۴۰] اکبرخانی، محمدعلی؛ نقش بندی، نادر و مرید احمدی یزدی، زهرا. (۱۳۹۸). "بررسی رابطه تنوع جنسیتی مدیران، حق الزحمه حسابرسان و انتخاب حسابرسان"، چشم انداز حسابداری و مدیریت، دوره ۲، شماره ۱۹، صص ۲۶-۱.

[۴۱] Abdullah, S. N. (۲۰۰۷). "Board composition, audit committee and timeliness of corporate financial reports in Malaysia". Corporate Ownership & Control, ۴(۲), ۵-۲۳.

[۴۲] Wu, C., Wu, C. & Liu, V. W. (۲۰۰۸). "Release timing of annual reports and board characteristics". The International Journal of Business and Finance Research, ۲(۱), ۱۰۳-۱۱۸.

[۴۳] Ezat, A. & El-Masry, A. A. (۲۰۰۸). "The impact of corporate governance on the timeliness of corporate internet reporting by Egyptian listed companies", Managerial Finance, ۳۴(۱۲), ۸۴۸-۸۶۷.

[۴۴] Hashim, U. J., & Abdul Rahman, R. (۲۰۱۱, November). Board independence, board diligence, board expertise and impact on audit report lag in Malaysian market. In Finance and Corporate Governance Conference.

- [۴۵] Mohamad-Nor, M. N., Shafie, R., & Wan-Hussin, W. N. (۲۰۱۰). "Corporate governance and audit report lag in Malaysia". *Asian Academy of Management Journal of Accounting and Finance*, ۶(۲), ۵۷-۸۴.
- [۴۶] Nelson, P. S., & Shukeri, S. (۲۰۱۱). "Corporate Governance and Audit Report Timeliness: Evidence from Malaysia". *Accounting in Asia*, ۱۰, ۹-۱۲۷.
- [۴۷] Apadore, K., & Mohd Noor, M. (۲۰۱۳). "Determinants of Audit Report Lag and Corporate Governance in Malaysia". *International Journal of Business and Management*, ۸(۱۵), ۱۵۱- ۱۶۳.
- [۴۸] Daoud, K. A. A., Ismail, K. N. I. K., & Lode, N. A. (۲۰۱۴). "The Timeliness of Financial Reporting among Jordanian Companies: Do Company and Board Characteristics, and Audit Opinion Matter?", *Asian Social Science*, ۱۰(۱۳), ۱۹۱-۲۰۱.
- [۴۹] Ahmed, M. I. & Che-Ahmad, A. (۲۰۱۶). "Effects of Corporate Governance Characteristics On Audit Report Lags", *International Journal of Economics and Financial Issues*, ۶(۷), ۱۵۹-۱۶۴.
- [۵۰] مهدوی، غلامحسین و حسینی‌نیا، سمیه. (۱۳۹۳). "بررسی رابطه بین سازوکار حاکمیت شرکتی و کاهش تاخیر در ارائه گزارش حسابرسی"، پژوهش‌های کاربردی در گزارشگری مالی، ۳(۵)، ۹۸-۷۵.
- [۵۱] Singh, H. & Sultana, N. (۲۰۱۲). "Board of Director Characteristics and Audit Report Lag: Australian Evidence". *Corporate Board: Role, duties and composition*. ۷(۳), ۳۸-۵۱.